

ความปรองดองในสังคมพหุลักษณะของไทย

อดิnant พรหมพันธุ์ใจ*

บทคัดย่อ

การไม่ยอมรับว่าสังคมไทยเป็นพหุลักษณะและแรงกดดันจากภาครัฐที่จะทำให้สังคมไทยทั้งหมดมีความเหมือนกันทำให้การสร้างปรองดองในสังคมไทยไม่อาจประสบความสำเร็จได้ การศึกษาโดยใช้แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคม (state-society relations) ซึ่งพิจารณาเงื่อนไขการสร้างอำนาจให้แก่รัฐทั้งในด้านการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้ช่วยอธิบายสภาพโดยรวมของประเทศไทยว่ามีความเป็นพหุลักษณะ และการใช้อำนาจส่วนกลางครอบงำสังคมจะทำให้เกิดการต่อต้านจากสังคมและไม่อาจนำไปสู่ความปรองดองได้ ซึ่งตัวอย่างสำหรับบทความนี้คือการดำเนินนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในช่วงทศวรรษที่ 1980 ที่มีความเข้าใจและคำนึงถึงความหลากหลายในสังคมไทย ดังนั้นการสร้างปรองดองในสังคมไทยให้เกิดขึ้นได้อีกครั้ง หากรัฐต้องการความปรองดองของคนในชาติก็ควรสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีส่วนร่วม โดยกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมเป็นแบบพหุนิยม และส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นพลเมืองและใช้สถาบันทางการเมืองเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รวมทั้งการยึดมั่นในหลักการและการแก้ไขปัญหาตามระบอบและแนวทางประชาธิปไตย เพื่อการพัฒนาประเทศไทยที่มีความมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ : ความปรองดอง/ สังคมพหุลักษณะ/ ประชาธิปไตยที่มีส่วนร่วม/ พหุนิยม/
วัฒนธรรมการเมืองไทย

Harmony in Thai Pluralistic Society

Adinant Prompanjai *

Abstract

Rejection of Thai pluralistic society and force of government to Thai social convergence were doomed to the failure of harmonic construction in Thai society. This paper used the idea of state-society relations which concerned about power of state in policy making process and

* นิสิตหลักสูตรปริญญาเอก, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* Ph.D. Candidate, Faculty of Political Science Chulalongkorn University

implementations. The idea explains Thai social resistance and the problems of harmonic construction in Thailand. The examples in this paper present policies of General Prem Tinsulanonda to solve security problems and made harmony in 1980 period. If the government construct participatory democratic political culture and make pluralism in state–society relations to support political institutions for commitment to democracy and democracy that is an only game in town, the return of harmony to make stability and sustainable development and making of civil society in Thailand could be successful.

Keywords: Harmony/ Pluralistic Society/ Participatory Democracy/ Pluralism/

Thai Political Culture

บทนำ

การพัฒนาทางการเมืองของไทยที่จะมุ่งหวังให้เกิดเป็นประชาธิปไตยนั้นจะเป็นหนทางที่ยากลำบากและมีปัญหาอุปสรรคอยู่มาก อีกทั้งความแตกแยกจากความขัดแย้งในสังคมไทยที่เกิดขึ้นหลายระดับและที่สำคัญเกิดขึ้นในระดับโครงสร้างของรัฐทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงส่งผลให้สถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีอยู่ไม่อาจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเครื่องมือที่รัฐควรจะใช้เพื่อสร้างความปรองดองคืออะไร และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมควรเป็นอย่างไรในภาวะที่สังคมยังคงมีความขัดแย้งและมีเข็มมุ่งที่จะไปสู่การปรองดองของสังคม

นับตั้งแต่ยุคสมัยรัฐโบราณที่ยังไม่มีการรวบอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง สังคมไทยมีความหลากหลายของกลุ่มชน และมีการกระจายอำนาจภายในรัฐให้กับผู้นำกลุ่มในสังกัดกรมกองต่างๆ ต่อมาเมื่อมีการสถาปนาอำนาจแบบสมบูรณาญาสิทธิราช และมีระบบราชการเป็นกลไกในการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายของรัฐ จึงทำให้รัฐบาลของกษัตริย์อยู่ในฐานะผู้กำหนดนโยบายที่มีอำนาจหลักยึดโยงอยู่ที่ส่วนกลางและมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางอำนาจรัฐ แม้จะเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยใน ค.ศ. 1932 แต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมไทยก็ยังอยู่ในลักษณะของรัฐเข้มแข็งแต่สังคมอ่อนแอ โดยรัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายต่างๆ ผ่านกลไกระบบราชการ เพราะสังคมไทยไม่ได้เชื่อมั่นสถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ได้ยึดโยงอยู่กับการแก้ไขปัญหาตามแนวทางประชาธิปไตย และไม่ได้ยึดโยงอยู่กับการเป็นประชาธิปไตย แต่สังคมไทยกับผูกโยงอยู่กับอำนาจของชนชั้นในระบบอุปถัมภ์ที่มีระบบราชการเป็นกลไกสำคัญในการประคองและขับเคลื่อนนโยบาย มีอุดมการณ์แบบราชาชาตินิยมเป็นเข็มมุ่ง

ของคนในชาติ ยึดถือที่ตัวบุคคลมากกว่าระบบ ความสัมพันธ์ของคนในสังคมนั้นก็เชื่อมโยงกันด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และยึดถือวาทกรรมที่กลุ่มพลังอำนาจต่างๆ ในสังคมสร้างขึ้นเพื่อชี้นำสังคมมากกว่าการใช้เหตุผล

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาทศวรรษแห่งความถดถอย (Decade of Loss 2005-2015) ความขัดแย้งในสังคมไทยยังไม่อาจคลี่คลายด้วยรัฐธรรมนูญและจะเป็นเรื่องยากที่สังคมไทยจะกลับมาสมานฉันท์และเดินหน้าไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืนได้ ซึ่งเบื้องต้นจำเป็นต้องยอมรับความเป็นพหุลักษณะของสังคมไทยเสียก่อนรัฐจึงจะกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมในทิศทางที่ถูกต้องได้ และบทความนี้ขอเสนอการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมแบบพหุนิยม (pluralism) และสร้างวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participation democracy) ผ่านสถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองในการสร้างความปรองดองให้แก่สังคมไทย

แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคม (state-society relations) เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญแก่บทบาทรัฐ โดยพิจารณาที่เงื่อนไขการสร้างอำนาจให้แก่รัฐทั้งในด้านการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งความเข้มแข็งของรัฐในการควบคุมสังคมได้จากการทำให้เกิดความชอบธรรมด้วยกฎหมาย (legitimation) ตามกลไกการปกครองของรัฐ การยินยอมพร้อมทำตาม (compliance) และการมีส่วนร่วมของสังคม (participation) ซึ่งจะนำไปสู่การอธิบายระดับความเข้มแข็งของรัฐได้จากความเป็นอิสระ (state autonomy) ที่สามารถทำให้รัฐสามารถผูกขาดการกำหนดนโยบายปิดกั้นโอกาสของกลุ่มพลังทางสังคมในการเข้าสู่กระบวนการทางนโยบาย และศักยภาพ (state capacity) ของรัฐในการนำนโยบายออกสู่การปฏิบัติได้สำเร็จ นั่นคือความสามารถของรัฐในการกำหนดบทบาทและชี้นำการตัดสินใจทางการเมืองให้กับกลุ่มพลังทางสังคม (Joel S. Migdal 1988, 24-33) ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมได้ส่งผลต่อการทำความเข้าใจบทบาทของรัฐ ความเป็นอิสระ (autonomy) ที่เกิดขึ้นจากความสามารถในการกำหนดผลประโยชน์ของตนเอง โดยไม่ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ของสังคม ในขณะที่ศักยภาพนำมาซึ่งความสามารถในการที่ดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ การเมืองหรือสังคม (Karen Barkey and Sunita Parikh 1991, 525-526)

แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมจึงใช้เพื่ออธิบายบทบาทและพลวัตของรัฐในการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง และพัฒนาการโครงสร้างในเชิงสถาบันของประเทศไทยที่ก่อเกิดสมดุลทางอำนาจระหว่างอำนาจรัฐและอำนาจทางการเมือง ซึ่งความเป็นอิสระในการใช้อำนาจและความเข้มแข็งของรัฐนั้นเป็นผลมาจากสมรรถนะของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม (อนุสรณ์ ลีมนิติ 2558, 77)

แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมแบบพหุนิยมนี้ Harold Laski (1955, 534-535) มีความเห็นว่าอำนาจที่มีอยู่ในสังคมนั้นไม่ได้อยู่ที่รัฐเพียงอย่างเดียว แต่กระจายอยู่ตามกลุ่มพลังอำนาจต่างๆ ที่ผลประโยชน์ ความเชี่ยวชาญ หรือหน้าที่ด้านหนึ่งด้านใดในสังคม ส่วน Robert Dahl (1967, 24, 188-189) มีความเห็นว่า สังคมมีหลายศูนย์กลางอำนาจและไม่มีศูนย์กลางอำนาจใดที่จะมีอำนาจธิปไตยได้แต่เพียงผู้เดียว แต่ละกลุ่มแต่ละพวกต่างก็มีเป้าหมายและผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน มีทรัพยากรและมีความเป็นอิสระระหว่างกัน ดังนั้นนโยบายต่างๆ ที่กำหนดโดยรัฐจึงเกิดขึ้นจากความตกลงร่วมมือกันระหว่างผู้นำของกลุ่มต่างๆ ที่แม้จะมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน แต่รัฐก็สามารถที่จะผลักดันให้ให้เป้าหมายบรรลุผลสำเร็จได้จากการแบ่งปันผลประโยชน์ การมอบสิทธิ การสร้างความมั่งคั่ง และการให้อำนาจในสังคมให้แก่กลุ่มพลังอำนาจต่างๆ เหล่านั้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมแบบพหุนิยม ได้ชี้ให้เห็นว่าบทบาทของกลุ่มพลังอำนาจต่างๆ ในสังคมนั้นมีบทบาทในการร่วมกำหนดทิศทางและนโยบายของรัฐในสังคมเสมอ และลดทอนความเข้มแข็งของรัฐในการแทรกแซงและควบคุมสังคมโดยนโยบายจากส่วนกลาง ซึ่งรัฐจำเป็นต้องไม่ให้อำนาจใดกลุ่มหนึ่งครอบงำและมีอำนาจเหนือนโยบายรัฐ แต่นโยบายและทิศทางการพัฒนาของรัฐต้องอยู่บนพื้นฐานของการให้ความสำคัญแก่ภาคส่วนต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมในลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ที่ต้องได้รับความสนใจอย่างเท่าเทียมกัน

พหุลักษณะในสังคมไทย

ความขัดแย้งทางการเมืองของสังคมไทยในปัจจุบันนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อถือทางการเมืองของกลุ่มพลังอำนาจต่างๆ ในสังคมที่มีมาแต่ในอดีตถูกเปลี่ยนแปลงการแสดงออกกลายเป็นรูปแบบความขัดแย้งที่แตกต่างกันอันเนื่องมาจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้ตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1932 มีการแย่งชิงอำนาจหรือการไม่ยอมรับอำนาจจากส่วนกลางที่มีพระมหากษัตริย์ที่เป็นศูนย์กลางจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช อีกทั้งยังมีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่พยายามรวบรวมเอาการค้าและทรัพยากรเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ และมีความพยายามทำให้ท้องถิ่นทั้งหลายมีความเหมือนกันภายใต้แนวคิดการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีความเป็นสยามหนึ่งเดียวร่วมกัน

ความเป็นสังคมพหุนิยมเกิดจากความแตกต่างหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมไทย ซึ่งทำให้การแสดงลักษณะไทยเป็นสิ่งที่ยากยิ่งที่จะไม่อ้างอิงหรือที่มาของวัฒนธรรมอื่นที่ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น ภาษา

อาหาร การแต่งกาย วิถีชีวิต และประเพณีไทย นั้นเป็นเพราะสังคมไทยประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติหลากหลายวัฒนธรรม โดยมีชุมชนชาวขอม มอญ (ทวารวดี) และลาว (ลาว) เป็นฐานดั้งเดิมของผู้ที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพทางการเกษตรเลี้ยงชีพ มีการสร้างบ้านแปลงเมืองและสร้างชุมชนในลักษณะสังคมชนเผ่า ก่อนที่จะมีการสถาปนาเป็นเมืองโบราณต่างๆขึ้น ดังจะเห็นได้จากการสถาปนาเมืองโบราณก่อนยุคสุโขทัยก็จะเป็นชาวมอญ (ทวารวดี) ที่เรืองอำนาจและได้ขยายอิทธิพลในเขตลุ่มน้ำต่างๆ อีกทั้งยังแผ่ขยายอิทธิพลขึ้นไปยังหัวเมืองฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ ดังปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณสถานโบราณวัตถุที่ขุดค้นได้

เมื่อมีการการสถาปนารัฐโบราณในดินแดนสุวรรณภูมิก็ก่อเกิดการทำสงคราม การค้าขาย และการจาริกแสวงบุญที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อกลุ่มมอญและลาวเลื่อมอำนาจลง กลุ่มขอมก็เรืองอำนาจขึ้นและเลื่อมลงไปตามลำดับ เกิดการรวมกลุ่มกันของชนเผ่าต่างๆเพื่อสถาปนาอาณาจักรต่างๆตามมา ตลอดจนการค้า การเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งรกราก และการเข้าทำราชการ ซึ่ง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2558, มติชนออนไลน์) ได้ให้ความเห็นว่าบรรดาคนต่างด้าวที่เข้ามารับราชการในดินแดนสยามนับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาขึ้น ประกอบไปด้วยกองกำลังต่างชาติที่เข้ามารับราชการเป็นกองทหารรักษาพระองค์ที่มีทั้ง ฝรั่งเศส ราชบุตรชาวอินเดีย ตาต ญีปุ่น จาม มลายู เปอร์เซีย เป็นต้น ซึ่งกองกำลังเหล่านี้อาจจะแทรกแซงทางการเมืองได้เพราะมีความเข้มแข็งกว่าของเจ้านายและขุนนางเสมอ ซึ่งมูลนายที่ปกครองไพร่พลเหล่านั้นก็มักที่จะเป็นคนต่างชาติเหมือนไพร่พลในกองตน ดังนั้น กษัตริย์แต่โบราณจึงป้องกันไม่ให้กองทหารเหล่านี้รวมตัวกัน เพราะอาจจะเป็นภัยคุกคามต่อราชบัลลังก์ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชาวต่างชาติเหล่านี้มีอิทธิพลทางการเมืองและมีอำนาจอยู่มากพอที่จะเป็นภัยต่อความมั่นคงเลยทีเดียวดังปรากฏหลักฐานการย้ายถิ่นของของคนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่กระจายอยู่ทั่วไป

กลุ่มชนใหญ่ๆที่มีบทบาทมากในสังคมไทยมีสามกลุ่ม คือ กลุ่มแรกคือชาวจีนที่มีทั้งรับราชการและทำการค้า ซึ่งต่อมาส่วนใหญ่ได้กลายเป็นชนชั้นนายทุนที่พัฒนาตัวมาจากการเป็นพ่อค้า เจ้าภาษี นายอากร และคอมปราโดร์ กลุ่มที่สองคือมอญที่ส่วนใหญ่มีฐานเดิมมาจากการเป็นขุนศึก และขุนนางที่มีพัฒนาการจนกลายเป็นกลุ่มนายทุนข้าราชการที่มีฐานจากการรับราชการสนับสนุน สองกลุ่มแรกนั้นได้แบ่งปันอำนาจและมีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองไทยเป็นอย่างมากมาโดยตลอด ส่วนกลุ่มที่สามคือกลุ่มแขกมลายูในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังคงมีความพยายามก่อความไม่สงบเพื่อขอแยกตัวออกไปจากการครอบงำของอำนาจจากส่วนกลาง อีกทั้งยังมีชาวต่างชาติที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานรกรากในไทย เพราะยังมีชุมชนของชาวต่างชาติที่อยู่ในพระนคร เช่น ย่านพาหุรัด ที่ชาวอินเดียอยู่ บ้านลาวที่ถูกเทศรื้อมาครั้งศึกเจ้าอนุวงศ์ และบ้านเขมร เป็นต้น ส่วนข้างนอกพระนคร เช่น ชาวเขมรที่ติดตามเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์) มาตั้งรกรากอยู่ที่เมืองปราจีนบุรี

แต่การอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายเชื้อชาติและวัฒนธรรมในสังคมไทยในอดีตไม่มีปัญหา เพราะ บทบาทการกำหนดกติกาอำนาจรัฐในอดีตในสมัยก่อนสมบูรณาญาสิทธิราชในรัชกาลที่ 5 ขึ้นอยู่กับ ตัวแทนของกลุ่มชนต่างๆที่เข้ามาทำราชการและมีตำแหน่งและบรรดาศักดิ์ในการควบคุมคนใน บังคับของตนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย ขณะเดียวกันก็มีการคานอำนาจซึ่งกันและกันของคน กลุ่มต่างๆเพื่อไม่ให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป ด้วยการมอบตำแหน่งและบรรดาศักดิ์ ให้ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการทำคุณประโยชน์แก่ราชสำนักยังช่วยในเรื่องการสร้างสมดุลทางการเมือง แบบรัฐโบราณอีกด้วย

นอกจากชนชาติอื่นที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานรกรากและก่อร่างสร้างลักษณะไทยขึ้นมาในดินแดน เขตสุวรรณภูมินี้เท่านั้นยังมีความแตกต่างหลากหลายของชนเผ่า ชาวบ้าน ชาวเมือง ที่ต้องเข้ามารวม กับสยามหลังมีเส้นเขตแดนในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่สยามได้ผนวกชาวล้านนา ชาวลาว ชาวเขมรได้ บางส่วน ชาวปักปันใต้ และชาวมลายู เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย ภายใต้กระบวนการสร้างรัฐ ชาติสมัยใหม่ อีกทั้งยังได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองใหม่ ด้วยการสร้างระบบราชการแบบ กระทรวง ทบวง กรม เป็นกลไกขับเคลื่อนรัฐ และระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชที่มีอำนาจควบคุม จากส่วนกลางโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางอำนาจ และมีข้าราชการจากการคัดเลือกของรัฐ เข้ามาทำงานในระบบใหม่ที่เรียกว่าระบบราชการ ซึ่งในช่วงเวลาของการเตรียมการและการ เปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งของกลุ่มชนต่างๆในสยามไม่น้อย รวมทั้งดินแดน ต่างๆที่ผนวกเข้ามาก็แสดงความไม่ยอมรับอำนาจของสยามและก่อความวุ่นวายขึ้น เช่น กบฏเงี้ยว กบฏเจ้าแก่งเจ็ดหัวเมือง เป็นต้น อีกทั้งยังเกิดการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองกันระหว่างเจ้านายสาย พระมหากษัตริย์กับผู้นำกลุ่มชนชาติต่างๆที่มีอิทธิพลมาแต่เดิม เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ ระบอบประชาธิปไตยแล้วการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในหมู่ชนชั้นนาก็ยังคงมีอยู่ โดยกลุ่มเชื้อ สายจีนและมอญยังเป็นสองกลุ่มที่มีบทบาทอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและ การเมืองไทย

เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้วรูปแบบการแย่งชิงอำนาจก็ เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นนำ โดยที่มีกลุ่มพลังอำนาจต่างๆในสังคมที่มีฐานและเครือข่ายสนับสนุนจาก กลุ่มพลังอำนาจเดิม จึงกล่าวได้ว่าสังคมไทยมีความเป็นพหุลักษณะที่หลอมรวมกันของกลุ่มต่างๆที่ เข้ามาอยู่ในสยาม และเมื่อสถาปนาความเป็นรัฐชาติแบบสมัยใหม่ก็ได้ผสมผสานวัฒนธรรมและ สร้างประวัติศาสตร์ร่วมกันเพื่อประโยชน์ด้านความมั่นคง จึงเห็นได้ว่าในความเป็นไทยที่มักจะ เรียกว่า “อัตลักษณ์” นั้นล้วนประกอบไปด้วยวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆที่มาหลอมรวมกัน

ความขัดแย้งและอุปสรรคในการสร้างความปรองดอง

ตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่เกิดความขัดแย้งในสังคมไทยด้วยการเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้าง ไม่อาจใช้แก้ไขปัญหาทางการเมืองในสังคมไทย เพราะทั้งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) และฉบับ พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) เป็นปัญหาที่นำมาสู่การรัฐประหารใน ค.ศ. 2006 และ ค.ศ. 2014 อีกทั้งความขัดแย้งทางความคิดของคนที่มีความเห็นต่างกันรุนแรงมากขึ้นทำให้เห็นการโต้เถียงกันปรากฏอยู่เสมอ โดยเฉพาะในสื่อสังคมออนไลน์ ที่มีความรุนแรงตั้งแต่ “ไม่อาจอยู่ร่วมแผ่นดินเดียวกันได้” “อยากให้ฝ่ายตรงข้ามมีอันเป็นไปหรือจบชีวิตลง” หรือแม้แต่การประกาศเลิกคบหากันไปเลย ดังที่สำนักข่าวต่างประเทศได้รายงานกระแสการแสดงความคิดเห็นบน Facebook ถึงการถกเถียงเรื่องการเมืองอย่างรุนแรงในสังคมไทยช่วง ค.ศ. 2012-2013 และส่งผลให้ผู้ที่มีความเห็นทางการเมืองต่างกัน เริ่มมีการเลิกเป็นเพื่อน (unfriend) ซึ่งกันและกัน โดย Mike Fussell ระบุว่าความแตกแยกของสังคมไทยไม่ได้เห็นแค่การประท้วงบนท้องถนนเท่านั้น แต่ยังเห็นบน social media อีกด้วย ซึ่งนักวิเคราะห์หลายสำนักได้ระบุตรงกันว่า ปรากฏการณ์นี้ทำให้การเมืองไทยมีลักษณะแบ่งขั้วมากขึ้น (สำนักข่าว INN รายงานเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557)

เมื่อเกิดรัฐประหารขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2014 ได้มีความพยายามใช้โครงสร้างทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมาจัดระเบียบให้แก่สังคมไทย ทำให้ความขัดแย้งบนท้องถนนหายไปเพราะการใช้กฎอัยการศึกและต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นการใช้มาตรา 44 ตามรัฐธรรมนูญชั่วคราว อีกทั้งยังมีการใช้คำนิยาม 12 ประการที่หวังว่าประชาชนจะมีคำนิยาม มีแนววิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติตัวในรูปแบบเดียวกัน แต่พบว่าการนำคำนิยาม 12 ประการมาใช้ไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม แม้รัฐบาลจะจัดทำสติ๊กเกอร์ให้ประชาชนได้ส่งให้แก่กันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ “Line” ในช่วงเทศกาลปีใหม่ ค.ศ. 2015 หรือเพลงคำนิยาม 12 ประการ แต่กลับไม่ได้รับความสนใจในเชิงการปฏิบัติตามนัก อีกทั้งความขัดแย้งของคนที่เห็นต่างยังคงฝังลึกอยู่ในสังคมไทยและมีรอยปริ้วที่มากขึ้น มีการแบ่งฝักฝ่ายเป็นลักษณะภาคานิยม (เป็นคนเหนือ คนอีสาน คนใต้ และคนกรุงเทพฯ) อย่างเห็นได้ชัดในสื่อสังคมออนไลน์ อีกทั้งความขัดแย้งในปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็กลับมาสร้างความรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม จากเหตุความรุนแรงระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านที่ทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี ที่คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงระบุว่าผู้ที่ถูกเจ้าหน้าที่ยิงเสียชีวิตไม่ใช่แนวร่วมขบวนการก่อการร้าย และหลังจากนั้นความรุนแรงก็เกิดขึ้นตามมาอีกหลายครั้ง

ความพยายามในการสร้างความปรองดองนับตั้งแต่ ค.ศ. 2014-2015 ยังไม่อาจประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมหรือมีทิศทางที่จะส่งผลไปในทางที่ดีขึ้น แม้ว่าจะฝากความหวังไว้กับรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2558 ที่กำลังร่างกันอยู่ แต่ก็สื่อเค้าลางว่าจะนำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคมที่

รุนแรงขึ้น ซึ่งอุปสรรคใหญ่ของรัฐบาลในการกำหนดแนวทางเพื่อนำสังคมไปสู่ความปรองดอง แบ่งออกเป็นสี่ประเด็นดังนี้

1. ความไม่เข้าใจและยอมรับความเป็นพหุลักษณะของสังคมไทย

ความความขัดแย้งในสังคมไทยเกิดจากอำนาจผูกขาดอยู่ที่ส่วนกลางและความพยายามในการสร้างรัฐชาติไทยด้วยกุศโลบายแบบหลวงวิจิตรวาทการ รวมทั้งการดึงเอาสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มาเชื่อมโยงการผูกขาดอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง อีกทั้งมีความพยายามที่จะทำให้คนไทยเป็นหนึ่งเดียวกันในเชิงสัญลักษณ์ความเป็นไทยผ่านคำนิยาม 12 ประการ เพื่อให้คนไทยทุกคนเหมือนกันทั้งความคิด วิถีชีวิต และค่านิยมทางสังคม โดยไม่ได้คำนึงถึงความเป็นพหุลักษณะในสังคมไทย

2. การกำหนดโครงสร้างจากส่วนกลางเพื่อชี้นำและควบคุมสังคมไทยด้วยกฎหมายที่เคร่งครัด

สภาพการณ์ในปัจจุบันหลังการรัฐประหาร ค.ศ. 2014 ได้มีการใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด และมีความพยายามในการสร้างรัฐธรรมนูญใหม่ด้วยการกำหนดโครงสร้างจากผู้มีอำนาจรัฐในการชี้นำและควบคุมสังคม ด้วยคำนิยาม 12 ประการและส่งเสริมความเป็นไทยตามคำจำกัดความของผู้มีอำนาจ ซึ่งการกำหนดคำนิยามและความเป็นไทยดังกล่าวได้ก้าวล่วงไปสู่การดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน เช่น การให้แต่งกายด้วยชุดไทยหรือผ้าไทยทุกวันศุกร์ ข้าราชการสตรีที่มีผมยาวประจำบ่าลงไปหากสวมเครื่องแบบราชการขอความร่วมมือเกล้าผม ให้ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น การจับกุมและขัดขวางการแสดงออกทางการเมืองที่ไม่สอดคล้องกับความชอบของผู้มีอำนาจทางการเมือง ทั้งการห้ามการเคลื่อนไหวและแสดงความคิดเห็นในประเด็นทางการเมืองและประชาธิปไตยในสถาบันการศึกษา ยิ่งทำให้สถาบันทางการเมืองมีความอ่อนแอ และรวมทั้งการเสริมสร้างคำนิยาม 12 ประการแบบยึดเยียด ยิ่งส่งเสริมให้คำนิยามแบบศักดินาราชูปถัมภ์ในสังคมไทยเข้มข้นและรุนแรงมากขึ้น

3. ผู้มีอำนาจรัฐต้องการใช้อำนาจในการควบคุมสั่งการมากกว่าการต้องการความร่วมมือ และมีส่วนร่วมจากสังคม

John Draper และ David Streckfuss ได้นำเสนอบทความทางวิชาการเรื่อง Minorities and minority rights in Thailand ระบุว่า นโยบายรัฐนิยมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความพยายามที่จะกำจัดและทำลายอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยในรัฐไทย และการปกครองของรัฐไทยภายหลังการรัฐประหาร ค.ศ. 2014 ได้มีการอ้างอิงความเป็นไทย และกำหนดให้สังคมไทยยึดถือและนำเอาคำนิยาม 12 ประการไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งการอ้างอิงคำนิยามและความเป็นไทยนี้กระทำโดย

รัฐบาลเผด็จการทหารที่ไม่ได้มีการปรึกษาหารือหรือการศึกษามาก่อนแต่อย่างใด (John Draper และ David Streckfuss, Online)

การกำหนดนโยบายในด้านต่างๆของรัฐบาลไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1932 เป็นต้นมาอยู่ภายใต้การกำหนดโดยชนชั้นนำที่เข้าสู่อำนาจทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงการปกครองเพียงแต่เปลี่ยนโครงสร้างทางด้านอำนาจปกครองที่ผูกยึดอยู่กับพระมหากษัตริย์มาเป็นกลุ่มผู้เข้าสู่อำนาจด้วยกระบวนการทางประชาธิปไตย แต่ค่านิยมและวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศไทยยังคงเป็นระบบศักดินาราชูปถัมภ์และประชาชนยังคงอยู่ในลักษณะความเป็นไพร่ฟ้าที่รอการสั่งการจากรัฐส่วนกลางมากกว่าที่จะเข้าร่วมได้จริง

4. การแก้ไขปัญหาเมืองในมิติทางการเมืองและความมั่นคงมากกว่ามิติทางด้านวัฒนธรรม

การแก้ปัญหาโดยเฉพาะการปฏิรูปและการบริหารราชการของรัฐบาลหลังการรัฐประหาร ค.ศ. 2014 มีเจมมุ่งที่เน้นไปที่การแก้ปัญหาคอขวดทางการเมืองและความมั่นคงโดยการปรับโครงสร้างที่เป็นทางการด้วยการสร้างรัฐธรรมนูญใหม่ แต่การปฏิรูปในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเตรียมความพร้อมความเป็นพลเมืองโดยการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในวิถีทางประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยังคงไม่เกิดขึ้น เพราะการควบคุมด้วยกลไกยุติการศึกษและเปลี่ยนมาเป็นมาตรา 44 ตามรัฐธรรมนูญชั่วคราวนั้นปิดกั้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและไม่ได้ตอบโจทย์ความต้องการที่แท้จริงของภาคสังคมด้วยข้ออ้างเพื่อการสร้างความเข้มแข็งทางการเมืองและความมั่นคงเป็นหลักจึงยังคงต้องใช้อำนาจในการควบคุมสั่งการจากส่วนกลางเป็นสำคัญ

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ให้คำจำกัดความวัฒนธรรมว่าเป็น การปฏิบัติ ค่านิยม หมายรวมว่าหมายถึงแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2557, 58) ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองหรือแบบแผนความสัมพันธ์ทางการเมืองของสังคมไทยมีลักษณะแบบไพร่ฟ้าผสมวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วม (subject – participant culture) วัฒนธรรมการเมืองแบบนี้ ประชาชนพลเมืองจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พวกที่มีความเข้าใจถึงบทบาทและมีอิทธิพลที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้มีความรู้สึกไวต่อวัตถุทางการเมืองทุกชนิด และมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมทางการเมือง และพวกยอมรับในอำนาจทางการเมืองของอภิสิทธิ์ชน และมีความเฉื่อยชาทางการเมืองซึ่งประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักจะมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นนี้รวมทั้งประเทศไทยด้วย ซึ่งผลของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้คือ การสลับการขึ้นครองอำนาจระหว่างรัฐบาลอำนาจนิยมกับรัฐบาลประชาธิปไตย เพราะคนในสังคมมีคนที่สองกลุ่มคือทั้งพวกที่มีวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมที่ต้องการการปกครองระบอบประชาธิปไตยและกลุ่มที่มีวัฒนธรรมทาง

การเมืองแบบไพร่ฟ้าที่ยอมรับต่อการปกครองแบบอำนาจนิยม ซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่มั่นคงในโครงสร้างทางการเมือง (Gabriel .A. Almond & Sidney Verba 1965, 20)

ธีรยุทธ บุญมี ได้แสดงทัศนะในวาระครบรอบ 80 ปีแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไว้ว่าประชาธิปไตยแบบไทยนั้นสิทธิอำนาจและเสรีภาพไม่ได้ถูกกระจายลงไปถึงชาวบ้าน คนไทยไม่ได้รับการศึกษาเรื่องประชาธิปไตย ยังยึดติดอยู่กับระบอบอุปถัมภ์ มีกลไกระบบเส้นสาย พวกพ้อง การเลือกตั้งที่ผ่านมาเพียงเพื่อคัดสรรผู้ที่จะมากอบโกยจากประเทศมากกว่าการให้ขึ้นมาปกครองบ้านเมือง¹ ซึ่งวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมมักจะเกิดควบคู่ไปกับความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ กลายเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ที่ รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (2536, 14-15) เรียกว่า “วัฒนธรรมทุนนิยมอภิสิทธิ์” ซึ่งวัฒนธรรมการเมืองของรัฐไทยไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์เพราะระบบของการเมืองบางระบบเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ระบบที่มีอิทธิพลต่อการเมืองไทยนั้นมีสามระบบ คือระบบเจ้าขุนมูลนาย ระบบราชการ และระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (อุไรวรรณ ธนสถิต, online)

พลวัตของการเมืองไทยถูกกำหนดด้วยสองส่วน คือ ส่วนโครงสร้างเป็นทางการซึ่งกำหนดโดยรัฐธรรมนูญและส่วนโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการ ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมการเมืองอันเป็นผลมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งขึ้นอยู่กับส่วนประกอบของสังคมและการเมืองไทย 4 ส่วน คือ 1.สถาบันพระมหากษัตริย์ 2.ข้าราชการทหารและพลเรือน 3.ชนชั้นกลางในกรุงเทพและเมืองใหญ่ที่สามารถต่อรองได้ในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด และ 4.ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทที่ยากในการเข้าถึงทรัพยากรและไม่มีอำนาจต่อรองในระบบเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของ 4 ส่วนนี้เอง ที่ก่อให้เกิดพลวัตทางการเมืองสังคมตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งก่อให้เกิดรัฐบาลและทำลายรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, Online) แนวคิดข้างต้นเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับพลวัตของการเมืองไทยในช่วงเวลาที่สังคมไทยเต็มไปด้วยความขัดแย้ง จะเห็นได้ว่าสังคมไทยถูกกำหนดด้วยสองส่วน คือ 1. โครงสร้างที่เป็นทางการจากรัฐธรรมนูญที่ได้รับการออกแบบเพื่อถ่วงดุลอำนาจและรองรับกลุ่มพลังทางการเมืองให้อยู่ในโครงสร้างที่เป็นทางการเพื่อให้สถาบันพระมหากษัตริย์ ข้าราชการทหารและพลเรือน ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบท และชนชั้นกลางในเมือง สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ และ 2. โครงสร้างที่ไม่เป็นทางการถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมการเมือง (political culture) อันเป็นผลมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมจากระบบอุปถัมภ์ทางการเมืองแบบเดิมเริ่มเปลี่ยนผ่านสู่วัฒนธรรมประชาธิปไตยอย่างแท้จริงมากขึ้น ด้วยการให้เสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคมโดยรัฐ

¹ ธีรยุทธ บุญมี.2557. *เหลียวหลังแลหน้า 8 ทศวรรษ อภิวัฒน์สังคมไทย* ปีแห่งการสถาปนา 80 เสวนาในวาระครบรอบ .

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน .2557

ลดการแทรกแซงลงและปล่อยให้กลไกตลาดทำงานอย่างเสรี หนึ่งเพื่อเป็นการลดการพึ่งพิงรัฐทำให้คนยากจนในชนบทสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยให้พื้นที่ทางสังคมและการเข้าถึงทรัพยากรของคนจนชนบทได้มากขึ้นและการที่รัฐบาลมีนโยบายที่สนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของคนยากจนมากขึ้นเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มพลังอำนาจนอกระบบราชการได้เข้าสู่กระบวนการนโยบาย

ธงชัย วินิจจะกูล (2557, 46) มองว่าวัฒนธรรมทางการเมืองไทยยอมรับเรื่องอำนาจ เห็นอำนาจเป็นสิ่งดี ซึ่งอำนาจในสังคมไทยนั้นต้องมาพร้อมกับคุณธรรม ผู้นำจะต้องมีความรู้ดี มีความชอบธรรมมากกว่าราษฎร ซึ่งเอื้ออำนาจต่อผู้นำที่เข้มแข็ง จอมเผด็จการ คุณพ่อรู้ดี และการใช้อำนาจแบบสั่งการบนลงล่าง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนเป็นแบบเอื้ออาทร ที่รัฐจะบันดาลความสุขความเจริญให้ เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ของประเทศไทยจึงไม่สนับสนุนให้ประชาชนมีอำนาจ แม้ระบอบประชาธิปไตยก็เป็นระบอบประชาธิปไตยแบบไม่ไว้ใจประชาชน ไม่สนับสนุนให้ประชาชนเติบโตหรือจัดตั้งก่อตั้งเป็นพลังทางสังคมได้ มวลชนของประเทศไทยจึงอยู่ในสภาพต่างคนต่างอยู่ แต่ใส่ใจปฏิบัติตามการนำของรัฐ และแหล่งอ้างอิงความชอบธรรมและยุติธรรมของสังคมไทยคือสถาบันพระมหากษัตริย์ มีการวางแนวความคิดความสามัคคีแบบเดินตามอำนาจคือประชาชนต้องเชื่อที่ผู้นำ คิดคล้ายกันในรอบที่ทางราชการวางให้ ปิดกั้นการแสดงออกของประชาชน รวมทั้งไม่เชื่อมั่นในประชาธิปไตยแบบตะวันตก มองว่าเป็นของมาจากภายนอกไม่เหมาะสมกับสังคมไทยตามทศนะจารีตนิยม จึงเกิดวาทกรรมพระราชอำนาจที่อ้างอิงกับราชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์ที่ทรงบุญญาบารมีโดยอ้างอิงอดีต เป็นประชาธิปไตยแบบไทยๆที่ไม่เป็นไปตามหลักสากล และกลายเป็นวาทกรรมที่ผู้นำอนุรักษนิยมสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดการยอมรับในสังคมไทยเพื่อให้ได้ประโยชน์ (ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ 2557, 84)

อีกทั้ง สุจิต บุญบงการ (2542, 69-71) ได้เสนอว่าวัฒนธรรมทางการเมืองไทยมีลักษณะที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เพราะสังคมเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องของคนบางกลุ่มหรือเป็นเรื่องของผู้นำไม่ใช่เรื่องที่ประชาชนส่วนใหญ่จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสังคมไทยผูกพันและยอมรับบทบาทและอำนาจของข้าราชการจึงยอมรับในอำนาจนิยม ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองไทยที่เป็นเช่นนี้เพราะหลักสูตรการศึกษาที่สอนเรื่องประชาธิปไตยเป็นเรื่องสิทธิและหน้าที่ แต่เน้นให้รักชาติ ภูมิใจในชาติ เลื่อมใสและศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์และศาสนา สังคมไทยจึงเป็นสังคมการเมืองระบบราชการที่มีรากฐานมาจากโครงสร้างอำนาจที่เน้นจุดสำคัญอยู่ที่ศูนย์อำนาจภายในวงราชการ และเป็นเวทีชี้ขาดการต่อสู้ช่วงชิงฐานอำนาจในหมู่ผู้นำและกลุ่มอำนาจต่างๆ ทั้งทหารและพลเรือน ซึ่งการครองความเป็นใหญ่ทางการเมืองปรากฏในรูปแบบการปฏิบัติรัฐประหาร

และเป็นตัวชี้ถึงการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของ “โครงสร้างมูลฐานของสังคม” อันเป็นตัวกำหนด “กรอบจำกัด” ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย (เสนห์ จามริก 2540, 58-59)

วัฒนธรรมทางการเมืองของรัฐไทยภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองไทยในช่วงทศวรรษที่ 1950-1960 ได้ทำให้สถาบันกษัตริย์กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นแกนหลักทางความคิดแบบชาตินิยม เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลเผด็จการทหาร (สุกมิตร ปีติพัฒน์ 2555, 88) และใช้ต่อสู้กับภัยคุกคามด้วยบทบาทการพัฒนาและการเจริญทางไม่ตรีกับต่างประเทศเพื่อความมั่นคง ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและการสร้างความมั่นคงในช่วงสงครามเย็น ได้สะท้อนการเป็นศูนย์กลางอำนาจของสถาบันกษัตริย์ ดังสมัญญา “กษัตริย์นักพัฒนา” (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล 2555, 218) บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (online) ได้เสนอว่า พระราชกรณียกิจเหล่านี้ทำให้พระมหากษัตริย์ใกล้ชิดกับประชาชนอย่างไม่เคยมีมาก่อน ส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีฐานะเป็น “สถาบันสังคม” (social institution) กล่าวคือไม่ทรงเป็นเพียงประมุขทางรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยที่ขาดไม่ได้ เช่นเดียวกับสถาบันครอบครัว

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ (2554, 478-484) ได้อธิบายบทบาทการพัฒนาสถาบันกษัตริย์ในสมัยพลเอกเปรมว่าเป็นการขึ้นนำรัฐราชการและสถาปนาพระราชอำนาจนำด้านการพัฒนา ส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ดำรงบทบาทและสถานะสูงสุดในทางสังคม การเมือง และในมิติอุดมการณ์ บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กลายเป็นอัตลักษณ์ของชาติที่วนเวียนอยู่ในสังคมที่ถูกผลิตซ้ำและตอกย้ำผ่านกลไกของรัฐ

ส่วน อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2557, 23-45) ได้มีข้อเสนอว่า การทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองเป็นการสร้างข้อตกลงทางการเมืองผ่านกระบวนการทางการเมืองที่ต้องสร้างเสถียรภาพขึ้นมาให้ได้ พร้อมๆกับการที่ผู้นำทางการเมืองจะต้องพยายามสร้างอำนาจนำเพื่อจะสามารถกำกับกลุ่มอำนาจต่างๆ ในโครงสร้างอำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 เสถียรภาพการเมืองแบบเดิมที่เป็นระบบอุปถัมภ์ภายใต้การนำของเครือข่าย จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร ได้พังทลายลงไปอย่างรวดเร็ว เกิดสภาวะการแตกกระจายของกลุ่มภายใต้ระบบอุปถัมภ์เดิม แต่ละกลุ่มถูกลดอำนาจลงจนตกอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถจะก้าวขึ้นมาแทนที่ผู้อุปถัมภ์เดิมได้ หากกลุ่มใดต้องการที่จะก้าวขึ้นมามีอำนาจเหนือกลุ่มอื่น ก็จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายเพื่อเชื่อมต่อระหว่างกลุ่มของตนกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์แสดงบทบาทในการชี้ขาดทางการเมืองโดยเริ่มต้นจากการพระราชทานนายกรัฐมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งในรัฐบาลพลเอกเปรม ดินสุลต่านนท์ได้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ที่เชื่อมโยงสถาบันกษัตริย์กับรัฐบาลเพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มั่นคงและสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาล

ไปพร้อมกัน และส่งต่อเครือข่ายอำนาจจากระบบราชการและสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นมรดกให้แก่สังคมไทย

จึงพอสรุปได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองไทยเป็นแบบผสมระหว่างอำนาจนิยมแบบไพร่ฟ้าผสมกับวัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วม เมื่อเกิดจุดเสียดุลเกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มแต่ละกลุ่มต่างก็สร้างวาทกรรมกลุ่มผ่านกิจกรรมและการแสดงออกทางการเมืองเพื่อเป็นเข็มมุ่งให้แก่กลุ่มได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ได้ฝังลึก (embeddedness) อยู่ในระบบเศรษฐกิจการเมืองและสังคม ทำให้รัฐไทยเกิดปัญหาการขาดเสถียรภาพทางการเมือง แบ่งพรรคเล่นพรรคตามฐานอำนาจของกลุ่มชนเดิมในสังคม และมีการเชื่อมโยงผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มสร้างเป็นเครือข่ายที่เรียกว่าระบบเส้นสายผ่านกลไกระบบราชการที่ยกเอาสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางอำนาจทางสังคม ซึ่งชนชั้นปกครองหรือผู้ที่เข้าสู่อำนาจปกครองได้อาศัยและใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมการเมืองไทยลักษณะนี้ในการครอบงำสังคมไทย

การสร้างความสัมพันธ์รัฐและสังคมแบบพหุนิยม

แนวคิดแบบพหุนิยม (pluralism) มองว่าในสังคมสมัยใหม่นั้น อำนาจกระจายอยู่ในกลุ่มและสถาบันทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองต่างๆ สถาบันเหล่านั้นรวมทั้งกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่มีความหลากหลายควรที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แนวทางการพัฒนา ทิศทางการขับเคลื่อนทางสังคม รวมทั้งตรวจสอบและควบคุมการทำงานของรัฐบาล (อนุสรณ์ ลีมนิติ 2558, 89)

บทความนี้ขอยกตัวอย่างการแก้ปัญหาความมั่นคง ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งทัศนคติและค่านิยมของสังคมไทยในการแก้ปัญหาคอมมิวนิสต์เปลี่ยนแปลงไปภายหลังการปราบปรามคอมมิวนิสต์ประสบความสำเร็จของรัฐบาลชาติ และได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นเป็นการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทางการเมืองด้วยนโยบาย 66/2523 ใช้การมีส่วนร่วมของภาคสังคมเพื่อทำความเข้าใจ ร่วมกับแนวทางในการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ช่วยแก้ปัญหาความยากจนและสร้างความผาสุกให้แก่ชนบทที่จะสามารถลดแนวร่วมของคอมมิวนิสต์ (มูลนิธิรัฐบุรุษ 2549, 90-91)

ส่วนการแก้ไขปัญหาขบวนการแบ่งแยกดินแดนและขบวนการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยการจัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 8/2524 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ไขปัญหาที่สะสมมาในอดีตที่มีความขัดแย้งในแนวคิดทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้ภาษาไทยและภาษามลายูในการสื่อสารทำความเข้าใจ ใช้หลักการจิตวิทยาในการเรียนรู้และลดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนชาวมุสลิม เร่งพัฒนาสาธารณูปโภค อาชีพ และการศึกษาของคนในท้องถิ่นให้ทัดเทียมกับจังหวัดอื่นๆ และรักษาความเป็นธรรมในสังคมมุสลิมในกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐประพฤติ

โดยมิชอบ เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่โดยคำนึงถึงความยุติธรรมมากขึ้น เช่น สะสางปัญหาการอุ้มฆ่า เป็นเวทีการแสดงข้อคับข้องใจของชาวมุสลิม ปรับทัศนคติและขจัดปัญหาคอร์รัปชันในวงราชการ และจัดตั้งกองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหารที่ 43 (พตท.43) มีอำนาจหน้าที่ในการปราบปรามการก่อการร้าย ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติการด้านการเมืองควบคู่ไปกับการทหาร และเป็น การประสานกำลังระหว่างพลเรือน ตำรวจ และทหารทำให้สถานการณ์ความรุนแรงลดลงไปมาก แม้จะมีเหตุการณ์ไม่สงบเกิดขึ้นบ้างเป็นระยะๆ ก็ตาม (กฤตยา อาชวนิจกุล กุลภา วจนสาระ และ หทัยรัตน์ เสียงคัง, online)

นอกจากนั้นยังมีโครงการได้เริ่มเขียนตามนโยบาย 66/2523 ที่มีแนวคิดยอมรับการดำรงอยู่ ของอีกฝ่าย ลดเงื่อนไขที่สร้างความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ในสังคมเพื่อไม่ให้เงื่อนไขในการ สนับสนุนให้พรรคคอมมิวนิสต์ขยายวงกว้างออกไป และยอมรับการกลับมาร่วมพัฒนาชาติไทย ของผู้เห็นต่างทางการเมือง อีกทั้งใน ค.ศ. 1986 รัฐบาลยังยกเลิกคำสั่งห้ามข้าราชการหญิงและ นักเรียนหญิงแต่งกายแบบมุสลิม หลังจากกลุ่ม ส.ส. จังหวัดภาคใต้แสดงความไม่เห็นด้วยและเตือน ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และอาจจะเป็นชนวนให้เกิดการจลาจล เพราะข้าราชการเกินครึ่ง ในภาคใต้เป็นมุสลิม (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2555, 199)

ความต่างกันระหว่างการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสมัยพลเอกเปรมกับปัจจุบัน คือ ใน สมัยพลเอกเปรมเป็นความพยายามแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ต่อเนื่องมาจากเหตุการณ์ความรุนแรง ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1976 ที่ส่วนหนึ่งเกิดจากปัจจัยจากนอกในช่วงสงครามเย็นที่มีการแข่งขันกัน ระหว่างลัทธิทางการเมือง แต่ความขัดแย้งในปัจจุบันเกิดจากปัจจัยภายในเพียงอย่างเดียว ถือเป็น ความขัดแย้งในเชิงโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการระหว่างกลุ่มคนที่มีความเชื่อ ค่านิยม และการปฏิบัติ ตัวที่แตกต่างกันไป และต่างฝ่ายต่างก็เชื่อมั่นว่าค่านิยมที่ฝ่ายตนยึดถืออยู่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดังนั้นการ สร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นภายในรัฐไทยหลังผ่านช่วงเวลานับสิบปีจากความขัดแย้งทาง การเมืองนับตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมาเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายพยายามเป็นอย่างมาก และนำเอาเครื่องมือชุดเดิมคือ การสร้างความเป็นรัฐชาติด้วยอำนาจรวมศูนย์แบบสมบูรณาญาสิทธิ ราช เหมือนในสมัยรัชกาลที่ 5 หรือ การสร้างสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ร่วมกัน ดังเช่น สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รวมทั้งการกลยุทธ์แบบฝักแบ่งฝ่ายในช่วงต้นของสงครามเย็น ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้สะท้อนผ่านค่านิยม 12 ประการของรัฐบาลที่หวังจะช่วยสร้างความปรองดอง ให้เกิดขึ้นได้ แต่เมื่อพิจารณาจากเสียงสะท้อนของฝ่ายต่างๆ และแนวโน้มการแสลงคมไทย จะเห็น ได้ว่าความปรองดองน่าจะเกิดขึ้นได้ยากในระยะเวลาอันสั้น นั่นเพราะการขาดความเข้าใจความเป็น พหุลักษณะของสังคมไทย ซึ่งตัวแบบที่พลเอกเปรมใช้นโยบาย 66/2523 และ 66/2525 อุดมการณ์ แบบราชาชาตินิยม และการสร้างค่านิยมความเป็นไทย นั้น ได้รับความสำเร็จในการสร้างความ

ปรองดองและลดความขัดแย้งลงได้เพราะการเปิดโอกาสให้ตัวแสดงในภาคสังคมได้แสดงบทบาทที่เพิ่มขึ้นภายใต้การสร้างเครือข่ายรัฐราชการไทย อีกทั้งยังมีปัจจัยหนุนจากภายนอกเมื่อลัทธิคอมมิวนิสต์เสื่อมถอยลงในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980

แนวทางการสร้างความปรองดองต้องสร้างความเป็นไทยร่วมกันจากการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของคนในสังคมที่สามารถอยู่ร่วมกันภายใต้การผสมผสานและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังต้องส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้วยการมีค่านิยมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านสถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีอยู่ เพื่อให้การพัฒนาประเทศและการสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติเกิดขึ้นได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนไม่ใช่จากการปลุกฝังตามค่านิยม 12 ประการและเชื่อว่ารัฐธรรมนูญใหม่จะช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้

บทสรุป

การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมนั้น จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนมีพัฒนาการของการเป็นพลเมืองรัฐ ด้วยการให้ความรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่ ปรับเปลี่ยนทัศนคติในการอยู่ร่วมกันโดยเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และฝึกปฏิบัติการเคารพสิทธิและรู้จักปฏิบัติตามหน้าที่ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย อีกทั้งต้องให้ความรู้การปกครองในระบบประชาธิปไตยผ่านทางสถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีประชาชนเป็นฐานรองรับอย่างสม่ำเสมอ เช่น การกำหนดให้พรรคการเมือง หรือสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมต้องให้ความรู้การปกครองในระบบประชาธิปไตยที่ไม่ใช่การปลุกกระดมหาคะแนนเสียงหรือโจมตีฝ่ายตรงข้ามเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้มีความเข้าใจในการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย คือ การรับฟังและไตร่ตรององค์ความรู้ และข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ รวมทั้งจะเกิดยอมรับวิถีและวิธีการแก้ปัญหาในระบบประชาธิปไตย มีความตั้งมั่นและยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันต่างๆ ให้ยึดโยงอยู่กับประชาชนอย่างแท้จริง อีกทั้งต้องมีการสร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันต่างๆ โดยประชาชนที่ทำการตรวจสอบและถ่วงดุลสถาบันเหล่านั้นไม่ให้มีอำนาจในการชี้นำและครอบงำสังคมไทย

ข้อเสนอแนะของการศึกษาในครั้งนี้ คือ การสร้างความปรองดองในสังคมไทยที่จะเกิดขึ้นได้ จำเป็นที่จะต้องกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมเป็นแบบพหุนิยม และมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นพลเมืองที่สามารถใช้สถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองทำงานให้ภายใต้โครงสร้างระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้อย่างแท้จริง เลิกการยึดถือตัวบุคคลแต่ให้หันมายึดถือระบบตามระบอบประชาธิปไตยที่ส่งเสริมให้สถาบันทางการเมืองเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองด้วยเชื่อมั่น

เดียวกัน คือการยึดมั่นในหลักการและการแก้ไขปัญหาตามระบอบและแนวทางประชาธิปไตย เพื่อการพัฒนาประเทศไทยที่มั่นคงและยั่งยืน

อย่างไรก็ตามบทความนี้เป็นเพียงการนำเสนอการนำโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการในรูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมืองมาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง ในขณะที่มีการโต้เถียงและแสดงความเห็นต่าง ๆ นานาต่อการกำหนดโครงสร้างที่เป็นทางการใหม่ (รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2558) ที่จะก่อให้เกิดความแตกแยกมากขึ้นและไม่อาจจะสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมได้ การใช้โครงสร้างที่ไม่เป็นทางการเพื่อให้ประชาชนพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมือง ด้วยการสร้างค่านิยมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและให้สถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองสามารถทำงานได้

ดังนั้นการที่จะนำรัฐไทยไปสู่การปรองดอง ประคองรัฐธรรมนูญที่สำคัญเพื่อให้สังคมใช้เป็นเครื่องมือไปสู่การปรองดองที่มั่นคงและยั่งยืน คือ การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองแห่งรัฐตามแนวทางระบอบประชาธิปไตย อันประกอบไปด้วย การยอมรับการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน เคารพในความเห็นต่าง ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองให้ถึงพร้อม เคารพสิทธิของผู้อื่นและการใช้พื้นที่สาธารณะ รวมทั้งการรู้จักแบ่งปันและกระทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ. (2549). ความรุนแรงและความตายภายใต้นโยบายรัฐ : กรณีสาม

จังหวัดชายแดนภาคใต้. โดย <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/ConferenceII/Article/Article12.htm>. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2557).

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2554). โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ : การสถาปนาพระราช

อำนาจนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2555). กาลานุกรมสยามประเทศไทย 2485-2554. กรุงเทพฯ : โปสท์ พับลิชชิง.

ธงชัย วินิจจะกูล. (2557). ใน ประชาธิปไตยไทย: สารคดี โดย เป็นเอกรัตนเรือง และ ภาสกร ประมูลวงศ์.

ชานันท์ ยอดหงษ์ เรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : มติชน.

ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2557). ใน ประชาธิปไตยไทย: สารคดี โดย เป็นเอกรัตนเรือง และ ภาสกร

ประมูลวงศ์. ชานันท์ ยอดหงษ์ เรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : มติชน.

นิติ เอียวศรีวงศ์. (2557). **ผ้าขาวม้า, ผ้าจีน, กางเกงใน และ ฯลฯ ว่าด้วยประเพณี, ความเปลี่ยนแปลง และเรื่องสรรพสาระ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน.

_____. (2558). นิติ เอียวศรีวงศ์: สงคราม กองทัพ และการเมือง. **มติชน สุดสัปดาห์ 20-26 มีนาคม 2558**. โดย http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1427366145. (เข้าถึงเมื่อ 11 พฤษภาคม 2558).

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. **พลวัตการเมืองไทย**. โดย http://www.kpi.ac.th/kpith/index.php?option=com_content&task=view&id=95&Itemid=214. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2556).

มูลนิธิรัฐบุรุษ. (2549). **รัฐบุรุษชื่อเปรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2536). **อนิจลักษณะของการเมืองไทย เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วยการเมือง** กรุงเทพฯ : ผู้จัดการ

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2555). อ้างใน ศุภมิตร ปิณฑิพน. **บทวิพากษ์ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของประกาศร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : คบไฟ.

สุจิต บุญบงการ. (2542). **การพัฒนาทางการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสน่ห์ จามริก. (2549). **การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ศุภมิตร ปิณฑิพน. (2555). **บทวิพากษ์ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของประกาศร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : คบไฟ.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2557). **ประชาธิปไตยคนไทยไม่เท่ากัน**. กรุงเทพฯ : มติชน.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2558). **รัฐ สังคม และการเปลี่ยนแปลง การพิจารณาในเชิงอำนาจ นโยบายและเครือข่ายความสัมพันธ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศยาม.

อุไรวรรณ ธนสิดิต. **วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย**. โดย.

<http://www.kpi.ac.th/kpith/pdf/%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3/53/01/5203%2003.%20%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%97%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%81%E0%B8%9A%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%9B%E0%B9%84%E0%B8%95%E0%B8%A2%20%20%E0%B8%AD>.

[%E0%B8%AD%E0%B8%B8%E0%B9%84%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%93.pdf](#). (เข้าถึงเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2557).

Almond, G.a. and Verba, S. (1965). **The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations**. Boston: Little, Brown and company.

Barkey, K. and Parikh, S.(1991) Comparative Perspective on the State. **Annual Review of Sociology**. Vol.17 (1991). pp. 523-549.

Draper, J.and Streckfuss, D.(2015). Minorities and minority rights in Thailand. **New Mandala**, 11-05- 2015. โดย <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2015/05/11/minorities-and-minority-rights-in-thailand/>. (เข้าถึงเมื่อ 14 พฤษภาคม 2558).

Laski, H. (1955). The Sovereignty of the State. in **Readings in Recent Political Philosophy**. Edited by Magaret Spahr. New York: Macmillan. pp. 529-536.

Migdal, J. (1988). **Strong Societies and Weak States**. New Jersey : Princeton University Press.